

подається в історіографії належить не йому, а Платонові (період пізніх поглядів), яку Стагірит лише теоретично доповнив [4: 767-769]. Тому цінність ідей Арістотеля про види державного ладу для історичної науки полягає в тому, що вони є критичною ілюстрацією та джерелом соціально-політичних відносин у давньогрецьких полісах. Філософ узагальнив тенденції, що спричинили становлення, розвиток та занепад описаних видів у полісах Стародавньої Греції.

Потрібно зауважити, що оцінка видів ладу зроблена мислителем з позицій орієнтації на високі моральні чесноти аристократії. Його висновки базовані на аристократичному підході до розуміння політичних процесів, законодавства, соціальної боротьби за владу, визначення суспільних цінностей, притаманному кожному з видів. Арістотель залишає поза увагою детермінізм економічного фактору в політичному розвитку, Проте багато з його ідей залишаються актуальними і сьогодні.

Література

1. Арістотель. Етика / Пер. Н. В. Брагинской, Т. А. Миллера. – М.: "Изд-во АСТ", 2002. – 492 с.
2. Арістотель. Політика / Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюча. – К.: Основи, 2000. – 239 с.
3. Арістотель. Політика. Афинская полития / Предисл. Е.И. Темнова. – М.: Мысль, 1997. – 458 с.
4. Платон. Государство. Законы. Политик / Предисл. Е. И. Темнова. – М.: Мысль, 1998. – 798 с.

*Олександр Русняк
наук. керівник – доц. І.І. Шумський*

РЕФОРМА ЕФІАЛЬТА

Історія Стародавньої Греції містить у собі багато цікавих фактів із життя стародавнього суспільства. Ця країна була відома своїми міфологічними персонажами, полководцями і політиками. Для жителів Греції притаманні різні погляди на життя своєї країни. Але варто згадати, що ця країна є колыскою демократії. Вплив цієї політичної системи жителі саме Афін відчували на собі протягом довгого часу. Процеси, що відбувалися в цій державі дуже цікаві і несуть у собі багато нерозгаданих таємниць. Однією з таких подій є реформа Ефіальта, яка призвела до наукових дискусій серед сучасних дослідників історії Греції і афінської демократії.

Сутність проблеми полягає в тому, що діяльність Ефіальта нам майже не відома, тому і суть його реформи дійшла до нас не в тому обсязі в якому нам хотілося б її бачити. Серед істориків існують різні думки щодо цього політика і його нововведення. Тому потрібно заповнити ці прогалини і надати їм історичного обґрунтування. Варто зазначити, що хоча нам і мало відомо про цю реформу, але її значення для афінської демократії важко переоцінити.

Звідси хронологічні рамки даної роботи є саме час проведення реформи Ефіальта – 462 р. до н. е.

Виходячи з актуальності теми, спираючись на досягнення історичної науки, в цій роботі було поставлено за мету: на основі комплексного і об'єктивного аналізу праць сучасних істориків, дослідити і проаналізувати суть реформи Ефіальта і її значення для подальшого життя суспільства.

Метою продиктовані основні завдання даної роботи:

- розкрити зміст реформи Ефіальта і обставини, що підштовхнули до її запровадження;
- з'ясувати значення даної реформи для афінського суспільства і демократії;
- надати аналіз змінам, які відбулися в процесі проведення запропонованих Ефіальтом нововведень.

Щодо праць істориків, які згадують реформу Ефіальта, то варто назвати книгу Дюранта Вілла "Жизнь Греции" в якій автор наводить власні факти, що стосуються звинувачень проти ареопага, а також причини виступу Ефіальта проти цього державного органу.

Наступною книгою є праця польського історика Кравчука "Перикл и Аспазия" де автор крім опису життя Перікла і його дружини характеризує життя афінського суспільства і процеси, які відбуваються в державі. Робота Зейдлера Г.-Л. "Політична думка Стародавнього світу. Правові доктрини імперіалізму" незважаючи на свою певну заангажованість є непоганим матеріалом для нашого дослідження.

Крім вище названих авторів варто назвати ще таких істориків як Віппер Р. Ю., Норман Дейвіс, Родс П. Дж. та інших. Хоча звісно дослідників, які займалися даною проблемою є набагато більше, але ми згадали лише тих, праці яких було використано при написанні даної роботи.

Керівник демократичної партії Ефіальт був людиною, про яку нам відомо дуже мало,

хоча його діяльність стала переломним пунктом в історії Афін. Він був бідний, але не підкупний, тому і не вцілів в гарячій атмосфері афінської політики [1:255].

В Афінах єдиною опорою консервативної політики був ареопаг, що складався з колишніх архонтів, які після закінчення своїх повноважень входили довічно до його складу. А тому, що починаючи з VIII століття до н. е. верховну владу в Афінах здійснювали виборні архонти, а потім – вибрані жеребкуванням з-поміж родової аристократії, то ареопаг проводив консервативну політику. Коли він почав рішуче чинити супротив політиці афінської демократії, то отримав удар у відповідь [2:136].

Ефіальт обрав слушний момент, коли лідер аристократичної партії Кімон вирушив з військом у Пелопонес. Відсутність вождя вже само по собі полегшувало проведення політичної компанії. Не менш важливим виявилось і те, що разом із Кімоном на допомогу Спарті відправилися тисячі його прибічників. Таким чином, літом 462 р. до н. е. перевагу в народному зібранні отримали бідні громадяни. Оскільки в той час афіняни не вели ніякої морської війни, мійже всі бідняки, які були прибічниками демократів залишилися в місті. Закони запропоновані народному зібранню Ефіальтом і Періклом були прийняті [3:93-94].

Вже біля 1850 р. Гроут сформулював аргументи проти ареопага, які дуже нагадують деякі критичні зауваження проти Верховного Суду США, висунуті в 1937 р.: "Вважається, що ареопаг – єдиний орган, який розпоряджався життям і смертю, – здійснював необмежене і широке керівництво, і кінець кінцем священне в силу давності років. Його оточувала релігійність. Його влада була величезна, необмежена і не витікала з якоїсь влади народу" [1:255].

Реформа привела до того, що в ареопага відібрали майже всі його повноваження. Він вів тепер тільки деякі судові справи: про навмисне вбивство, отруєння і підпали. Крім того, ареопаг наглядав за оливами – священними деревами богині Афіни – судив тих, хто насмілювався їх зрубати, а також спостерігав за священними регіонами божеств по всій Аттиці. Зате всі інші відповідальні привілеї ареопага перейшли до Ради п'ятисот, частково до народного зібрання і судів [3:94].

Реформа ареопага призвела до розширення компетенції Ради і до посилення її політичної ролі. Це було немовби подальшим розвитком Клісфенової установи, за якою Рада, в якості представництва справ, зайняла центральне місце в управлінні. Все це показує, в якій мірі елемент контролю був розвинутий в афінському політичному житті. Це був дуже складний, тонкий порядок, необхідно мати це на увазі при оцінці звичайних звинувачень проти афінської демократії, які підняті були її прямими ворогами, афінськими ж олігархами [4:196-197].

Деякі сучасні історики вважають тривожним симптомом те, що Рада п'ятисот після даної реформи почала відігравати все більшу роль в адміністративній системі і, що вона здобула все більше прав при розслідуванні злочинів проти держави та інших важливих правопорушень. Вони говорять, що в сучасній державі, де чимале значення мають законодавча і виконавча влада, вважається важливим мати незалежну судову систему, щоб і державу змусити підкорятися законам. Але в стародавності влада була значно слабшою, тому наділення адміністративних органів судовою владою, для того, щоб підсилити їхню адміністративну міць, приймалося як правильне рішення яке не суперечить законам [5:42].

Сучасна наука дуже далека від одноставності в оцінці реальних масштабів участі громадян в урядуванні навіть протягом років реформування Ефіальта, а згодом Перікла. Норман Дейвіс гадає, що афінська демократія, яка проіснувала 185 років, була далекою від досконалості. Влада народу обмежувалася махінаціями Ради п'ятисот, непокорою демів та впливом заможних патронів і демагогів. Щоб забезпечити потрібний кворум із 6 000 громадян на зборах еклесії, їх буквально запрягли з вулиці на мотузку, пофарбованому в червоний колір. Міра участі як у центральних, так і в місцевих органах урядування залишається предметом гострих наукових дискусій [6:148].

Та все ж на закінчення варто сказати, що реформа Ефіальта це справді переломний момент в розвитку афінської демократії. Вона мала на меті поширити владу народу, надати йому більше прав і свобод. Звісно важко судити чи вдалося Ефіальту здійснити все задумане, але одне можна сказати однозначно, його нововведення коштувало йому життя, адже воно не сподобалося багатим верствам населення і вважають, що саме через це він був вбитий.

Література

1. Дюрант Вил. Жизнь Греции / Пер. с англ. В. Федорина.- М.: Крон- Пресс, 1997.
2. Зейдлер Г.-Л. Політична думка Стародавнього світу. Правові доктрини імперіалізму. – Л., 1959.

3. Кравчук А. Перикл и Аспазия: Ист.-худож. хроника / Перевод с польск. А. В. Болдова; послесловия Т. В. Благоватской. – М.: Наука, 1991.
4. Виппер Р. Ю. Лекции по истории Греции. Очерки истории Римской империи (начало). Избранные сочинения в II томах. Том I. – Ростов Н/Д: издательство "Феликс", 1995.
5. Родс П. Дж. Афинская демократия. – Перм, 1998.
6. Дейвис Н. Европа: История / Пер. з англ. П. Тарашук, О. Коваленко. – К.: Основи, 2000.

Лілія Химич
наук. керівник – асист. І.О. Федорів

ЕТАПИ ПОЛІТИЧНОГО ОБ'ЄДНАННЯ РОСІЇ

Наприкінці XIII – на початку XVI ст. більш, ніж двостолітня героїчна боротьба російського народу за державну єдність та національну незалежність закінчилася об'єднанням російських земель навколо Москви в єдину Російську державу. Зміцнення Московської централізованої держави протягом XIII – XVI ст. було для російського народу та усієї Східної Європи актом величезної політичної ваги.

Дослідивши розвиток Росії в перші два століття після монгольського розорення, можна стверджувати, що на протязі XIV і першої половини XV ст. були створені умови для утворення єдиної держави. Боротьба за велике князювання йшла вже, як показала феодальна війна другої чверті XV ст., не між окремими князівствами, а в середині московського княжого двору. Активно підтримувала боротьбу за єдність російських земель православна церква. Процес утворення Російської держави зі столицею в Москві став незворотнім.

Однією із гіпотез щодо особливостей утворення Російської держави (кін. XIII – поч. XVI ст.), за визначенням Горського А.А., були: вигідне географічне положення, підтримка московських князів Ордою, перенесення в Москву резиденції митрополита, формування в Москві особливо сильного війська та активна колонізаційна політика московських монастирів. Платонов С.Ф. виділяє наступні причини: географічне положення, особисті здібності перших московських князів, їх політична спритність та господарність, вміння використовувати обставини. Головною умовою возвеличення Москви, на думку Соловйова С.М., є її вигідне положення, що дало політичні, торгові та церковні переваги, а на думку Туровського Р.Ф. – політика московських князів.

Визначення, дослідження та обґрунтування особливостей утворення Російської держави є метою даної роботи та однією з важливих проблем, які постають перед історичною наукою.

У сучасній історіографії процес утворення єдиної Російської держави умовно поділяється на такі етапи:

1. Кінець XIII – перша половина XIV ст.: посилення Московського князівства і початок об'єднання російських земель на чолі з Москвою.

Засновником династії московських князів був молодший син Олександра Невського – Данило Олександрович (1276-1303 рр.). За нього швидко росте територія Московського князівства. В 1301 р. в його склад увійшла відвойована у рязанського князя Коломна. В 1302 р. за заповітом його володіння перейшли до Москви. В 1303 р. із складу Смоленського князівства до Москви був приєднаний Можайськ. Таким чином, територія Московського князівства за три роки збільшилась в два рази і стала однією з найбільших в Північно-Східній Русі.

Боротьба Москви і Твері за великокняжий престол закінчується перемогою Московського князівства. Іван Данилович (1325-1340 рр.), розгромивши повстання у Твері, одержав ярлик на Велике князівство [3: 90]. Він приєднав до своїх володінь міста Углич, Галич і Білоозеро, купив ряд сіл в інших князівствах [4: 43-44]. Великий князь зумів добитися тісного союзу між великокняжою Москвою та церквою. Митрополит Петро довго і часто жив у Москві, а його прийом Феогност навіть переселився туди. Москва дуже скоро стала релігійним та ідеологічним центром російських земель.

Іван Данилович був розумним, послідовним, хоч і жорстоким у досягненні своїх цілей, політиком. За нього Москва стала найбагатшим князівством Русі. Звідси і прізвисько князя – "Калита" ("грошова сума", "гаманець").

Проаналізувавши значення правління Івана Калити для російської держави, можна відзначити, що:

- за нього посилилася роль Москви як центру об'єднання всіх російських земель;
- він добився необхідного відпочинку від ординських вторгнень, що дало можливість